

כנס התנועה המסורתית

תשרי תשס"ט, אוקטובר 2008

הרהורים על היהדות המסורתית וההלכה

הרב גורדון טאקר

הרהורים על היהדות המסורתית וההלכה

הרב גורדון טאקר

היהדות המסורתית מחוייבת להלכה". משפט זה נכתב ונשמע לעתים קרובות, אך ספק אם הוא מובן לאשורו. הרי מגיני ההלכה הבולטים והמוכרים ביותר – בוודאי בארץ – נמנים על הממסד האורתודוקסי, וכאשר נעשה שימוש במונח "הלכה", השקפתם של אלה היא העולה מיד בתודעתנו. בנסיבות אלה, כאשר אדם אומר "אני מאמין בהלכה", ומוסיף "אך אינני אורתודוקסי", קשה לקבל את שתי ההצהרות כעולות בקנה אחד. ואכן, מחויבות זו של מנהיגות היהדות המסורתית זוכה לעיתים קרובות לביקורת מטעם חוגים אורתודוקסיים, הרואים בה כלוקה בחוסר כנות. וכך גם הניסיונות להסביר למגדירים עצמם "חילונים". לא קל להסביר כי ישנן גישות שונות להלכה גם בין אלה הנאמנים לה. כתוצאה, היהדות המסורתית, המחוייבת מחוייבות עמוקה לגישה הלכתית אותנטית, ולמסורת היהודית המשפטית והמוסרית, יוצאת, לעתים קרובות, "קרחת מכאן ומכאן".

הרב גורדון טאקר בעבר דיקן ביהמ"ד לרבנים באמריקה, משמש כיום כרב קהילת היכל ישראל בווייט פליינס, ניו יורק ובמקביל מכהן כפרופ' לפילוסופיה יהודית בסמינר היהודי התיאולוגי (JTS). בוגר אוניברסיטת הארווארד; בעל תואר שלישי בפילוסופיה מאוניברסיטת פרינסטון; חבר לשעבר (במשך 25 שנה) בוועד ההלכה של כנסת הרבנים העולמית; מחשובי ההוגים הקונסרבטיביים בני הזמן הזה.

לאורך רוב התקופה המודרנית, מצטיירת ההלכה – בחשיבה האורתודוקסית – כשיטה המורכבת מכללים ברורים, אותם הסמיך ה' את חכמי כל דור ודור לפרש. החלטות חכמים אלה מייצגות את כל אשר צריכים אנו לדעת אודות מצוות האל. לפי גישה זו, למעשה, המצוות אינן אלא דברי הפרשנות של אותם חכמים. רק אם מקבל את מערכת הכללים וסמכות החכמים המוכרים, או אז ניתן לומר כי חי אתה חיים יהודיים. אם תערער על השיטה, או אף תטען שעליה להתפתח, כי אז יכול והינך יהודי, ואף אדם הגון, אך אינך מקיים את מצוות היהדות.

גישה זאת להלכה דומה לגישת כל מערכת סגורה בעלת כללים משלה. לפני מספר שנים גיליתי ווריאציה למשחק השחמט, בה הורחבו צדדי הלוח, ומותר היה לכלים שונים (כמו המלכה והרץ) לבצע פניות של תשעים מעלות באותו מהלך, בתוך אותם חלקים מורחבים של הלוח. זה היה משחק מרתק. יכול ויש מי שאף יטען שהוא מלהיב ומאתגר יותר מהמשחק המקורי. אך כולם יסכימו שמי שמשחק לפי אותם כללים אינו משחק שחמט, אלא משחק משחק אחר.

אם אמנם כך יש לראות את ההלכה (וכך בדרך כלל אכן רואים אותה), כי אז או שמקבלים את הדרך אשר נקבעה על-ידי החכמים, או שאין מנהלים חיים יהודיים. אין דרך ביניים. ואם כך יש לראות את ההלכה, כי אז לא נותר כל ספק באשר לגורלה של אותה מועמדת לגיור. לא היה באפשרותה להתגייר, כי מימים ימימה פרשו חז"ל את התורה שבכתב ואת התורה-שבעל-פה כקובעות שגיוור מחייב טבילה במקוה המכיל 40 סאה (כ-600 ליטר) מים. המצדדים בגישה זו להלכה יאמרו בכנות לאותה אישה שהסרוב לגיירה איננו פוגע בה כלל. על-פי גישת היהדות, אלהים אוהב את חסידי האומות במידה שווה, ובכך שהיא נשאר נכריה – לאור נכותה – עליה לקיים פחות מצוות על-מנת לחיות חיי יושר. מכל מקום, הכלל ההלכתי ברור. ללא טבילה, אין גיור, גם אם הטבילה נמנעת מסיבות רפואיות. הרי על-פי ההגיון של השיטה: אם אדם המצווה לעשות דבר מה, אינו מסוגל לעשותו בשל סכנה בריאותית, כי אז פטור הוא מלקיימו (לדוגמא: רשאי אדם לאכול ביום הכפורים אם הצום מסכן את בריאותו). אך נכריה איננה מצווה להתגייר, ואין אנו מחוייבים לגיירה. הנכרי אך מצווה לקיים את שבע מצוות בני נח. מאחר והגיור איננו חובה, לא ניתן לוותר על הטבילה כמרכיב הכרחי של תהליך הגיור.

כותב רשימה זו הינו רב מסורתי-קונסרבטיבי בארה"ב, מקום בו תנועתנו התנסתה בחלק מאותן הבעיות הקשורות בהסברת גישתנו להלכה. אנסה אם כן בשורות אלה להבהיר נושא רב חשיבות זה, הן לקורא הישראלי והן לקורא האמריקני.

דומני שהדרך הטובה ביותר להתחיל בתיאור המחויבות המסורתית להלכה, היא באמצעות מעשה שהיה. לפני כשלוש שנים, התקשר אלי רב מסורתי אחר, אשר שימש אז כמנהיגה הרוחני של קהילה הרחוקה כ-150 ק"מ מביתי. הוא טיפל אז במועמדת לגיור שנמשכה מאוד ליהדות ולמסורת היהודית, ואשר באמת ובתמים בקשה להצטרף לעם ישראל. המדובר היה באשה מבריקה, רצינית מאוד, אשר למדה את מסורת ישראל בשקידה רבה. רצונה להתגייר לא נבע מרצון להינשא ליהודי, דבר שממילא, כפי שיתברר להלן, לא יכול היה לשמש לה מניע. לא היה לה כל מניע זר כלל. מדובר היה, אם כן, ב"גר צדק" במלוא מובן המונח.

אך הייתה בעיה אחת קשה. אישה מיוחדת זו לקתה במחלה נוראית אשר מנעה ממנה כמעט כל יכולת להניע את גופה מצווארה ומטה, מלבד תנועות זעירות. כל הישגיה בלימודי היהדות – וגם במספר תפקידים מקצועיים אחראיים בהן כהנה במהלך חייה – הושגו בעזרת שמוש בטכנולוגיה מתוחכמת ומתקדמת אשר, בין היתר, איפשרה לה להניע כסא גלגלים על-ידי ניתוק זרם חשמלי בתנועה זעירה של קצה אצבע, וכן בכוח רצונה העז, והודות לקבוצת חברים מסורים אשר עזרו לה לתפקד בדרך מופלאה.

היה זה סיפור מרגש ביותר. אך הוא גם הציב אתגר בפני חברי, כי הרי, לכאורה, ההלכה בנושא ברורה וחד-משמעית. גיורת חייבת לטבול במקווה העונה על תנאים מוגדרים לענין גודלו, כמות המים שבו, וכיו"ב. והטבילה חייבת להיות השקעה של כל הגוף באחת (גברים, כמובן, חייבים גם בברית מילה). אך אישה זאת, מנועה היתה, מפאת מצבה הרפואי, למלא דרישה בסיסית זו בדרך המחוייבת לשם גיור. לא רק שלא יכלה להכנס למקוה – בעיה הניתנת כיום לפתרון טכנולוגי – אלא שלאור מוגבלותה הפיזית, טבילה של כל הגוף היתה מביאה, קרוב לוודאי, לטביעתה בשל חוסר היכולת למנוע כניסת מים לריאותיה. טבילה עבורה היתה לפיכך סיכון חיים. לאור האמור, ועל-אף רצונה העז לעשות כן כדי להצטרף לעם ישראל באופן מושלם, לא היתה הטבילה אפשרית, ואילו ההלכה קבעה כי רק דרכה ניתן להתגייר. זה היה האתגר אשר חברי הציב בפניי.

ד. קיים במסורת ההלכתית, טכס של טהרה והתחדשות אשר אמנם מעולם לא הותר לצרכי גיור, אך אשר שימש לשם חזרה לחיי הקהילה לאחר שמצבים שונים של טומאה הביאו לניתוק מהקהילה. הוא היה כרוך בשימוש במים, אך לא היה בו צורך בטבילה, אלא בערוי כ-12.5 ליטר (תשעה קבים בלשון התלמוד) מים מעל גופו של עובר הטכס.

כוונתו של חברי היתה להשתמש בטכס חלופי זה – מתוך ידיעה ברורה שהכללים ההלכתיים מעולם לא התירו את שימושו לשם גיור. על-אף שלפי הפרוש ההלכתי המקובל, המסקנה תהיה שאישה זאת לא הצליחה להתגייר באמצעות הטקס הייחודי, הוא סבר כי בשיטה המוצעת, מצאנו את הדרך הנכונה בה יש לנקוט במקרה יוצא דופן זה. הרי הפרוצדורה המקובלת לא היתה אף היא מצליחה לגייר את האישה, מאחר והיא היתה מצליחה רק להביא למותה. כל שביקש חברי ממני היה לתמוך בתכנית, ולהשתתף בבית דין לו לא היה כל תקדים בהסטוריה הארוכה של המסורת היהודית, אם כי, במובן מסוים, זו הייתה כל מטרתה של המסורת, דהיינו כיבוד המסע הרוחני של המבקש התמים, קבלת גרי צדק לחיק הברית, וכל אלה בדרך המשקפת את מחויבותו של הגר לדרך חיים יהודית.

לכבוד היה לי להשתתף בטכס זה וליטול חלק בגיור יוצא הדופן של אישה מיוחדת זו. לבקשת חברי, נסחתי תעודת גרות כמקובל, בתוספת השורות הבאות:

ומכיון שיוצרה גזר עליה שאם תטבול, יגיעו מים עד נפש,
רחמנא לצלן, היא הגשימה את תשוקתה האדירה להיברא
בריאה חדשה לפניו יתברך וקיבלה על גופה תשעה קבים של
מים בקדושה ובטהרה, בפנינו ועל דעתנו. ובכך, ובכח סמכותנו,
אנחנו קוראים עליה "ככם כגר יהיה לפני ה'..."

חישבנו במדויק את אורך הזמן במשכו תצטרך לשבת הגיורת תחת צינור מים, ואשתו של חברי (לשם שמירה על צניעות) ליוותה אותה כשקבלה את ערוי מים אלה על גופה הערום. היה זה, בעבורה, טכס בעל עוצמה ורווי משמעות רוחנית של טרנספורמציה, כפי שהיה זה גם בעבורנו המקשיבים מבחוץ. היות והתהליך ארך זמן רב יותר מאשר טבילה בבת אחת במקוה, יכולנו ללוות טכס רב משמעות זה בשירת ניגונים.

לבו ודעתו של חברי – כיהודי וכרב – בצדק לא נחו מגישה זו למצוקתה של האישה. כל מי שאליו פנה חברי, סמך על הכללים הקיימים, אשר בוודאי לא צפו מקרה כה מיוחד ויוצא דופן, כדי לשלול מהאישה הזאת כל אפשרות להצטרף לכלל ישראל ולמלא את משאלת לבה. אך חסרו בכל אלה המשמעות הרוחנית העומדת בבסיס הטרנספורמציה התודעתית והאמונתית שבהמרת דת, אשר הכללים נועדו לשרת מלכתחילה. הכללים ההלכתיים נתפשו כאדוונים במקום כמשרתים. ובמקרה זה, היה קרבן אמיתי. ליתר דיוק, היו כאן שני קרבנות – המועמדת לגיור, האמיתית והאמיצה, והקהילה היהודית שהיתה מאבדת את העושר וההשראה הרוחניים שהביאה אישה זו עמה. בוודאי היה זה מחיר כבד מדי לשם שמירה על אופיים המוחלט (והאינו סובל כל חריגה) של הכללים המקובלים, מקודשים ככל שיהיו בעיני המסורת.

האמת היא שדעתי לא הייתה נחוצה לפתירת הבעיה. חברי כבר שרטט דרך מקורית לגיור המועמדת, ללא התעלמות מעצמת הסמליות הגלומה בכללים המחוייבים. המרכיבים של תכנית שנונה ומחושבת זו היו כדלהלן:

א. לא היה מקובל (על דעת הרב ועל דעת המועמדת כאחד) להסתפק בהכרזה בעלמא על היות האישה יהודיה, ללא כל טקס דתי שיתן ביטוי למשמעות העמוקה של ארוע זה בחיי המועמדת והקהילה היהודית.

ב. המימד הטכסי חייב לבוא מתוך המסורת היהודית עצמה, ולא יומצא לשם המקרה הזה בלבד. רק כך יהיה הטכס בעל משמעות ובעל מימד של קדושה.

ג. סמליות הטבילה במקוה (שלא היתה אפשרית במקרה זה) היתה לעולם קשורה ברעיונות של טהרה (כח המים לנקות) ושל לידה מחדש (היציאה ממי השפיר בהם חיינו טרם לידתנו). במקרה של גיור, הטכס ממחיש את הרגשת העמקת האמונה של המתגייר והיציאה לחיים חדשים. וכן, עצם ההשתתפות בטכס, על כל משמעויותיו, מבטא את המחויבות לברית, לדרך חיים הנותנת לדרישות ולציווי המסורת להגביל את האוטונומיה של הפרט.

בידינו מסורת יהודית ארוכה ואצילה – הבאה לידי ביטוי בדברי הנביאים, בביטויים תלמודיים רבים, ובדרך בה מנהלים אנו את חיינו כיהודים מאמינים בעולם המודרני – לפיה אין לגרום לאדם לסבול בשל חטאי הזולת, או בעטיין של נסיבות שאינן בשליטתו. כידוע, הנביא יחזקאל הביע הבנה זו של רצון האל, ובאלפיים וחמש מאות השנים שחלפו מאז, הפכה היא לחלק אינטגרלי של ההגות והתיאולוגיה היהודית.

מה עלינו לעשות כאשר נראה כי המסורת ההלכתית מתנגשת עם עקרון זה? מה עלינו לעשות כאשר העולם המודרני – והעולם היהודי בכלל זה – מכיר בנשים ובגברים כשווי זכויות וכבעלי אותן שאיפות, אך הכללים ההלכתיים מאפשרים אך תפקיד משני לנשים בבית הכנסת, או מעניקים להן מעמד נחות בדיני נישואין וגירושין? מה עלינו לעשות מקום שכלל הלכתי מושרש מורה כי כאשר איש ואישה עוברים עבירה בתחום ההתנהגות המינית, כמו ניאוף, כל ילד שיוולד להם (ללא עוול בכפו) יפסל לנישואין בתוך הקהילה היהודית בהיותו ממזר? התשובה האורתודוקסית תשיב כי עלינו לעשות כל מאמץ להקטין את אי-השוויון עד כמה שאפשר, אך אין כל דרך לשנות את מה שעלינו לקבל כרצון האל, כי ההלכה היא רצון האל בהגדרה. אך הגישה של התנועה המסורתית תרמה לחיי ההלכה נקודת מבט אחרת, אשר אינה מחוייבת פחות לחשיבותה של ההלכה. היא מחייבת שנשאל את עצמנו האם המסורת שלנו בכליותה, וכל אשר למדנו אודות אמונתנו בה, מאפשרים לנו להאמין שאלוהים רוצה בהוקעת הממזר, שאלוהים רוצה שנשים מלומדות ומחוייבות תפסלנה למנהיגות דתית, או שה' רוצה שנאמר לאותה מועמדת לגיור, "אנו מצטערים, אך הכללים אינם מאפשרים לך להתגייר בלי לסכן את נפשך, ועליך להשאר חסיד האומות".

על-פי גישתנו, על-מנת שחיינו הרוחניים יהיו רוחניים באמת, עליהם להבחן לא רק על-ידי התאמתם לכללים. חיים אלה, והכללים המסדירים אותם, חייבים גם לעמוד במבחן נסיונו המשותף כעם; העובדות אשר נתגלו מאז קביעת אותם כללים; הידע המדעי וההגות; והשכלול הגובר והולך של מחויבותינו האתית. כאשר הכללים המסדירים את חיינו הרוחניים אינם עומדים באחד המבחנים, ההלכה חשובה מדי כדי שנמשיך לחיות על-פיה תוך השארותה כמו שהיא. כמו אותה מועמדת לגיור, גם ההלכה זכאית שנקרב אותה לרצון האל.

אם מישהו ישאל את רשויות הרבנות הראשית – או כמעט כל בית דין אורתודוקסי בארה"ב – באם הגיור היה אפקטיבי, השאלה היתה נדחית כלאחר יד. הרי לפי הגישה האורתודוקסית להלכה, מייצגים הכללים את רצון האל בהגדרה, והכלל בדבר טבילה בארבעים סאה מים לא כובד. ובכל זאת, מה שאירע כאן – ומה שהובע בטקסט המותאם של תעודת הגרות – הוא שפעלנו מתוך אמונה שלמה שלא יתכן שרצונו של הבורא במקרה זה הוא שאישה הזו, אשר התאהבה ביהדות ובאלוהי ישראל, חייבת להשאר מחוץ לברית בשל מצב פיזי שאיננו בשליטתה.

חשוב לציין שלא היה מקובל עלינו הרעיון שמשפיק שאדם יצהיר על רצונו להיות יהודי. מחוייבות להלכה משמעה מחוייבות לדין ולתהליך. חייבים להיות – כפי שאכן היו במקרה זה – לימוד מעמיק, מחוייבות לאורח חיים יהודי, ושותפות לעברו ולגורלו של העם היהודי. מחוייבות להלכה כרוכה גם במחוייבות למסורת. כך, ב- 99.9% מהגיורים "הפשוטים", אמנם יש לפעול על-פי הכללים ההלכתיים המקובלים. אך יש בהבנה זו של ההלכה, כפי שהדגמנוה, מימד שונה באופן מובהק, וסבורני שהוא משקף את מה שאני רואה כתפישה המסורתית.

תפישה הלכתית זו רואה בהלכה מרכיב משמעותי מדי בחיינו כיהודים כדי להחשב למערכת כללים המנותקת מתפישתנו התיאולוגית אודות ה' ורצונו. גישה זו מתייחסת ברצינות לרעיון שיש אלהים, ושקיים רצון אלהי המתייחס לנו ולעולם כולו, והוא המצדיק את קבלת עול ההלכה מלכתחילה, והתומך בה. מקבלים אנו את המשמעת ההלכתית רק בגלל שאנו מאמינים שהיא מבטאת בצורה הטובה ביותר את רצון האל בעבורנו. וזה מחייב כי ניתן את דעתנו לא רק לתפישותנו ואמונותנו, אלא גם לחכמה הצבורה במסורת בעלת אלפי שנים, הטומנת בחובה לא רק הלכה (חוקים) אלא גם אגדה (הנראטיבים היהודיים המבטאים את מה שלמדנו אודות המוסר והצדק שה' מבקש). רצון האל איננו נגלה בפנינו באופן ישיר. אילו כך היה, היה הדבר מאוד מקל (אם כי פחות מענין). קיומו של רצון האל הוא ענין שבאמונה. האמת תאמר, הוא ענין של אמונה יהודית. אך עלינו להאזין על-מנת לשמעו, ועלינו לחפשו יחד, ואלה עולמים לדרוש מאתנו יותר מאשר הליכה בתלם הכללים המקובלים. אלה עשויים לדרוש שכלול ופיתוח הכללים כדי ליצור התאמה מושלמת יותר בין הדרך בה אנו חיים לבין הדרך בה מאמינים אנו שאלהים מבקש שנחיה.

אמת ונכון שחברי ואנכי (וחבר שלישי בבית הדין) פעלנו על-דעת עצמנו בבואנו לגייר את האישה הזאת. אך על-אף שהגישה ההלכתית הבאה לידי ביטוי במה שעשינו באותו היום טרם זכתה לתמיכה הרחבה לה עתידה היא לזכות, סבורני כי היא משקפת את הגישה המסורתית להלכה. אם את זה נבין, נבין גם את כל אשר עשינו כתנועה על-מנת לשתף נשים בתפקידי מנהיגות, לנקוט צעדים (עדיין לא מושלמים) לפתור את אי-השוויון בדיני גירושין המייצרים עגונות ושאינם מכבדים נשים (דרך שימוש חדשני במוסד העתיק של הפקעת הקדושין), ולפתור את מעמדם של ממזרים.

לבסוף, נקודה חשובה. אין אנו מתייחסים בחוסר כבוד לגישות אחרות להלכה, והגישה של הממסד האורתודוקסי בכלל זה. המחלוקת איננה מבטאת חוסר כבוד. כך מיסודות הפלורליזם בו אנו דוגלים. אך אנו עומדים על כך שאין במחלוקת בינינו לבין הגישה האורתודוקסית כדי להצדיק את האמירות התכופות לפיהן היא מעידה על כך כי אין אנו מעוניינים בהלכה, וכי אין אנו כנים באומרינו שאנו מחוייבים לה. יש יותר מדרך אחת להיות יהודי, ויש גם יותר מדרך אחת להיות יהודי הלכתי. על-מנת שזה יובן הצעד הראשון ההכרחי הוא שנבין זאת בעצמנו.

התנועה המסורתית
דרך חברון 98, ת.ד. 7559
ירושלים 91074
טלפון 02-565 8000
www.masorti.org.il

